

ПІДСЕКЦІЯ БІОЛОГІЇ

ІСТОРІЯ НАУКИ. ПАЛІНОЛОГІЧНА ШКОЛА АКАДЕМІКА ДМИТРА ЗЕРОВА В УКРАЇНІ

А. Безусько (кафедра біології)

З ім'ям видатного українського вченого академіка Дмитра Костьовича Зерова (20.09.1895—20.12.1971) пов'язаний розвиток багатьох напрямків ботаніки в Україні. Його праці охоплюють проблеми геоботаніки, болотознавства, історії флори та рослинності, систематики і філогенії, історії ботанічної науки.

На початку 30-х років Д. К. Зеров починає спорово-пилкове вивчення четвертинних відкладів України. В 1931 році він друкує перші результати цих досліджень в статті “Копальні торфовища Наддніпрянщини. 1. Міжльодовикове торфовище в околицях с. Костянець Канівського району”. Інтерес Д. К. Зерова до проблем з історії розвитку флори та рослинності України у четвертинний час стає постійним (Зеров, 1932, 1933, 1934, 1936). І вже у 1938 році він видає загальновідому монографію “Болота УРСР. Рослинність і стратиграфія”, де аналізує та узагальнює відомості про розвиток рослинності України в голоцені. В своїх подальших роботах він розширює та значно деталізує реконструкцію картини розвитку рослинного покриву України в четвертинний час. Він вперше виділяє 4 фази в розвитку рослинності в рис-вюрмському міжстадіалі (Зеров, 1947) та пропонує поділ голоцену на три частини — ранній, середній та пізній (Зеров, 1950, 1952). З початку 50-х років палінологічні дослідження відкладів плейстоцену та голоцену продовжує О.Т. Арюшенко (1950, 1957, 1964, 1970). В цей же час під керівництвом Д. К. Зерова в Інституті ботаніки АН починає палінологічні дослідження відкладів третинного часу Н. А. Щекіна. В подальшому в працях його учнів деталізовані та узагальнені відомості про склад рослинного покриву України в антропогені (Артюшенко, 1970; Артюшенко, Мишнев, 1978; Артюшенко, Арап, Безусько, 1982) та третинному періоді (Щекіна, 1966, 1973, 1975; Сябряй, Щекіна, 1983). Багато уваги приділяв Д. К. Зеров дослідженням з вдосконалення методичної основи спорово-пилкового аналізу. За розробленою ним програмою палінологічне вивчення поверхневих проб ґрунтів лісової, лісостепової та степової зон України та Українських Карпат провела Р. Я. Арап (1971, 1972, 1974, 1984).

Нами проаналізовані та узагальнені основні досягнення палінологічної школи академіка Д. К. Зерова в галузі вивчення кайнозойської флори та рослинності України за останні 65 років.

РОЗВИТОК ПАЛЕОБОТАНІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЧЕТВЕРТИННИХ ВІДКЛАДІВ В УКРАЇНІ

А. Безусько (кафедра біології)

Палеоботанічні дослідження четвертинних відкладів починаються в Україні з 20—30 років нашого сторіччя (Климентов, 1925; Koczwara, 1927, 1928; Tolpa, 1927, 1928; Матюшенко, 1928; Tymrakiewicz, 1928, 1931; Kulczynski, 1930; Trela, 1930; Зеров, 1931, 1932, 1933; Kozij, 1932 та ін.).

Вони тісно пов'язані з розвитком методу спорово-пилкового аналізу, результати якого на комплексній основі використовуються для вирішення багатьох теоретичних та практичних питань з ботаніки, зоології, геології, географії, археології та ін.

В історії палеоботанічних досліджень четвертинних відкладів України ми вперше виділяємо два періоди, які майже співпадають з двома етапами у розвитку методу спорово-пилкового аналізу. Перший охоплює часовий інтервал з кінця 20-х років до початку 60-х років і характеризується проведенням палінологічних досліджень на кількісному рівні з урахуванням даних відносної хронології. Для другого періоду (від початку 60-х років до наших днів) властиве отримання палінологічних характеристик як кількісного, так і якісного рівнів та широке застосування результатів методів абсолютного датування викопних відкладів.

В межах цих основних періодів аналізується ступінь палеоботанічної вивченості відкладів плейстоцену та відкладів голоцену досліджуваної території. Розглядаються основні досягнення палінологів України (Д. К. Зеров, В. Г. Козій, О. Т. Артюшенко, Є. Т. Ломаєва, О. З. Ісагулова, Г. О. Пашкевич, Н. С. Кирвел, С. І. Паришкура-Турло, Р. Я. Арап, Л. Г. Безусько, М. В. Черевко, Н. П. Герасименко, О. А. Сіренко, М. С. Комар та інш.) і Росії (В. П. Гричук, М. І. Нейштадт, З. П. Губоніна, Є. Є. Гуртова, Н. С. Боліховська, Е. М. Зеліксон, Г. М. Левковська, К. В. Кременецький та ін.) у вирішенні проблем реконструкції картини формування флори та рослинності України, палеогеографічних умов, проведення палінологічного обґрунтування деяких стратиграфічних схем плейстоцену та голоцену, відновлення природних умов існування людини в мину-